

ŠKOLA A VÝCHOVA V ŘECKU

V celém antickém Řecku byla výchova určena jen pro svobodné občany, popřípadě metoiky, otroci z ní byli vyloučeni. Lze rozeznávat dva typy výchovy: spartský a athénský.

Athény

Škola čekala chlapce, většina dívek zůstávala doma, aby se naučila vařit, spravovat domácnost, příst a tkát. Ani pro chlapce nebyla školní docházka povinná, ale obec považovala za věc cti, aby se její občané mužského pohlaví naučili pokud možno alespoň základům čtení a psaní, a sirotkům, jejichž otcové zemřeli v boji za vlast, platila učitele. Úplná negramotnost byla tedy v Athénách spíše vzácností (objevení početných střepů určených k ostrakismu na agoře dokazuje, že téměř všichni občané uměli dobře psát). Ostatním žákům ovšem museli školní vzdělání hradit rodiče, a tak délka školní docházky závisela na jejich vůli a finančních možnostech. Výchovu chlapce v domě v té době přebíral paidagogos – sluha nebo otrok, který měl za úkol se o chlapce starat a dohlížet na něho. Dbal o jeho dobré chování, doprovázel ho do školy, nosil mu školní potřeby, tam čekal po celou dobu vyučování a po návratu domů si zřejmě ještě se svým svěřencem probranou látku opakoval. Cílem výuky bylo naučit žáky číst, psát, počítat, naučit je literatuře, zpěvu a hudbě a základům tehdy pěstovaných sportů. Ideálem výchovy byl harmonický rozvoj fyzických i duševních vlastností a schopností každého občana, kalokagathía (kalos kai agathos – krásný a dobrý), která byla a je inspirací i moderním výchovným systémům. Chlapec se učil nejprve u grammatika, u kitharisty a paidotriba (cvičitel) začínal s výukou později, když byl starší. Speciální znalosti z filozofie, práva a dalších tehdy pěstovaných vědních oborů si už osvojovali jen někteří.

Pro dívky bylo vzdělání tedy omezené, jedinou výjimku představovaly některé svatyně, do nichž přicházely dívky z nejlepších athénských rodin, aby se staly pomocnicemi kněžek, plnily různé úkoly při náboženských obřadech a v chrámových okrscích přímo bydlely. Cizí jazyky se neučil skoro nikdo, Athéňané předpokládali s naprostou samozřejmostí, že všichni cizinci se naučí řecky.

Škola mohla být v jakémkoliv domě; učitel sedával na lepší ozdobné židli s opěradlem, žáci na jednoduchých stoličkách. Školních potřeb nebylo mnoho, žáci si do školy přinášeli jen voskové tabulky s rydly a třtinovými pery na psaní a pravítko, které mu pomáhalo psát rovně řádky. Tabulky na psaní měly rozměry asi 40x15 cm, a byly z dubového, cedrového, palmového nebo cypřišového dřeva. Každá měla zvýšený okraj a její plocha byla pokryta voskem, do kterého se písmena ryla psacím nástrojem z bronzu nebo kosti. Ten měl na jednom konci ostrý hrot a na druhém oblou kapku nebo plošku, sloužící k vymazání do vosku vrytých písmen. V tabulkách byly na okraji provrtány otvory, kterými se provlékaly šňůrky nebo řemínky, takže se mohlo spojit dohromady v jakousi knížku. Dvojitě destičky se nazývaly diptych, trojitě triptych, polyptych je „kniha“ z mnoha destiček. Při psaní se tabulky mohly položit na kolena nebo držet jednoduše v ruce. Vedle voskovaných tabulek se užívalo i dřevěných desek, natíraných směsí křídly s lepidlem, na ty se potom psalo třtinovými pery, která se namáčela do inkoustu.

Chlapci se učili nejprve rozpoznávat jednotlivá písmena, později číst slabiky a celá slova, teprve potom psát. V textech pro potřeby vyučování byla od sebe jednotlivá slova oddělena, ale v normálních nápisech, se kterými se člověk setkával v běžném životě, nikoli, takže čtení nebylo snadnou záležitostí. Při psaní učitel nejprve předepisoval žákům písmena do vosku a ti je po něm obtahovali. Pravítko ve tvaru kříže umožňovala nejen

psát rovně řádky, ale i svisle umisťovat písmena přesně pod sebe, jak to způsob psaní nápisů (stoichedon) vyžadoval. Jednotlivá písmena a slova se procvičovala také na keramických střepech, které byly levným a snadno dostupným materiálem. Matematika se omezovala na znalost základních početních úkonů (sčítání, odčítání, násobení a dělení). Řecké číslice se označovaly písmeny řecké abecedy, počítání přes desítku však bylo obtížné a nesnadné, protože Řekové neznali nulu. Jedničky značili I, pětky II (pente), desítky Δ (deka), stovky H (hekaton), tisíce X (chilioi), desetitisíce M (myrioi). K výuce, kterou žákům poskytovali grammatikové, patřila ještě četba některých básníků, hlavně homérských eposů. Úryvky předčítal učitel a žáci se je učili nazpaměť. Ve výuce se maximálně využívalo sluchové paměti. Výchova ve škole byla dosti přísná a učitelé nešetřili ani pokáráními, ani tělesnými tresty.

Tělesné výchově se vyučovalo v palestre, žákům byly určeny soukromé palestry paidotribů, státní palestry a gymnasia (gymnasion) sloužila dospělým. Uprostřed byl nekrytý, pískem vysypaný dvůr, na kterém se dala trénovat většina sportovních disciplín. Dále se zde nacházela šatna, ve které se odkládali šaty, protože Řekové cvičili nahí (výraz gymnastika je odvozen od řeckého slova gymnos – nahý) a bosí. Cvičilo se za zvuků píšťaly. Vtírání oleje mělo podobnou funkci jako moderní masáže, napomáhalo uvolnění svalů. Následovalo posypání těla jemným pískem, které mělo chránit sportovce před nepříjemnými účinky pálicího slunce a při zápasech usnadnit uchopení nahého zpoteného těla protivníka. Po ukončení cvičení se vrstva seškrábala zvláštním zahnutým nástrojem s lopatkou na konci a potom se každý atlet umyl. V každé palestre a gymnasiu proto musely být umývárny s kamennými žlaby, do kterých tekla voda z chrličů na stěně. V palestre se mohly nacvičovat téměř všechny sportovní disciplíny, s výjimkou běhu, který vyžadoval delší závodní dráhu.

Vzdělání bylo ukončeno asi šestnáctým rokem. Mladíci ze zámožných rodin se pak vzdělávali dále v gymnasiích, kde se připravovali pro veřejné závody o národních slavnostech i pro vojenskou službu, kterou konal athénský efēbos od 18. do 20. roku. Také zde poslouchali přednášky filosofů, sofistů a rétorů.

Sparta

Výchova ve Spartě se lišila od výchovy v ostatních městech. Charakteristická je výchova k naprosté oddanosti státu, která neposkytuje mladým lidem hlubší vzdělání. Stačí umět číst a psát. V archaickém období byl poskytován velký prostor hudbě, tanci a zpěvu. V roce 550 to vše náhle mizí a Sparta věnuje všechn čas čistě vojenské výchově, jejímž cílem je vycvičení hoplita. Chlapce přejímá do svých rukou stát v sedmi letech. Cílem výchovy je, aby se naučili poslouchat, stali se silnými a odolnými. Od 16 do 20 let procházejí mladíci efēbií. Mladý muž nemá politická práva před dosažením 30. roku věku. Teprve pak se stává plnoprávným občanem a může si založit vlastní rodinu. Vojenské služby je zproštěn v 60 letech.

Dívky byly ponechávány i po 7. roce doma, účastnily se však výchovy gymnastické a taneční. Měly z nich vyrůstat zdravé matky příštích občanů–vojáků a mělo se jim dostat i průpravy vojenské, neboť za války měly na starosti i obranu města.

Použitá literatura

Bouzek, J., Ondřejová, I.: Periklovo Řecko. Praha 1989.

Buttinová, A.: Řecko. Praha 2002.

Svoboda, L. a kol.: Encyklopedie antiky. Praha 1973.